

DOKUMENTACJA KONSERWATORSKA

Pałac w Trzebiatowie – więźba dachowa nad budynkiem Ośrodka Kultury

Fot.1. Fragment więźby XVII .w. w budynku pałacu w Trzebiatowie, elementy na strychu nad Ośrodkiem Kultury, stan w grudniu 2021r.

Autorzy opracowania i fotografii:

Lesław Cześnik

mgr konserwacji malarstwa i rzeźby polichromowanej

Lidia Piotrowska-Cześnik

mgr konserwacji elementów i detali architektonicznych

Wstęp

Opracowanie przygotowano na zlecenie projektanta Jerzego Nowaka Biuro Architektoniczne Archivia w Szczecinie, w związku z planowanym remontem budynku.

Treść opracowania podlega przepisom o prawie autorskim i nie może zostać zmieniona bez zgody autora.

IDENTYFIKACJA ZABYTKU

- Budynek pałacu to dawne skrzydła zabudowań klasztornych z początkami z końca XIII w., wpisany do rejestru zabytków pod nowym numerem A-1574 (dawny nr A-212 decyzją z dn.25.02.1957r.), zabytkowa więźba nad obydwoma skrzydłami budynku
- Obecnie siedziba Trzebiatowskiego Ośrodka Kultury przy ul. Wojska Polskiego 67, 72-320 Trzebiatów,
- Czas powstania: fundamenty kamienne i przyziemie z końca XIII w., później rozbudowy i przebudowy w XV i XVII w., więźba dachowa z 2 poł. XVII w.
- Autor : nieznany,
- Materiały : drewno iglaste, prawdopodobnie sosnowe
- Technika : ciosanie
- Wcześniejsze remonty : tak,
- Dokumentacje wcześniejsze wraz z inwentaryzacjami : tak, badania architektoniczne wraz z inwentaryzacją z 1973 r. autorstwa Antoniego Kąsinowskiego – PKZ Oddział Szczecin.

PODSTAWA OPRACOWANIA

- Dokumentacje historyczne i architektoniczne wraz z inwentaryzacją z 1973 r. (skany przesłane przez Biuro Architektoniczne Archivia Szczecin),
- Zalecenia konserwatorskie WKZ Szczecin z 10 lutego 2021 r. ZN.5183.41.2021.MHG,
- Oględziny zabytku w dn.17.12.2021r.,

KRÓTKA HISTORIA ZABYTKU

Początki pałacu książęcego w Trzebiatowie sięgają XII wieku. Pierwotnie znajdował się tutaj gród książęcy, który w 1224 r. stał się własnością księżnej Anastazji, wdowy po księciu pomorskim Bogusławie I. Ona to za radą opata norbertanów w Białobokach przekazała posiadany w Trzebiatowie majątek na wyposażenie klasztoru norbertanek, do którego następnie wstąpiła.

Około 1285 r. budynki na grodzisku zostały przebudowane na klasztor żeński, w którym zamieszkały norbertanki z klasztoru w Wyszowie. Obok dawnego zamku wzniesiono kościół św. Mikołaja, który stał się świątynią klasztorną. W XVI w. zakon trzebiatowskich norbertanek został sekularyzowany, a budynki poklasztorne przejęli książęta pomorscy z dynastii Gryfitów.

W 1560 r. nastąpiła przebudowa klasztoru na renesansowy zamek. Od 1619r. był on rezydencją księżnej Zofii von Schleswig-Holstein, wdowy po księciu pomorskim Filipie II. Po jej śmierci przeszedł na własność elektora brandenburskiego. **Po pożarze w 1679 zamek ok. 1682 r. został całkowicie przebudowany (prawdopodobnie z tego właśnie okresu pochodzi zabytkowa więźba).** W 1690 r. na zamku w Trzebiatowie gościł krótko Fryderyk I Pruski. W 1761 służył za koszary wojsk rosyjskich. W XVIII w. dawny zamek Gryfitów został przebudowany w stylu klasycystycznym. W latach 1785–1790 w pałacu mieszkała Maria z Czartoryskich Wirtemberska, jej gościem bywał malarz Jan Rustem, autor malowideł pałacowych. W latach 1797–1811 pałac trzebiatowski był w posiadaniu feldmarszałka Gebharda von Blüchera. Później przeszedł na własność burmistrza Trzebiatowa, który zdecydował się na rozbiórkę części obiektu. W 1855 r. budynek utracił funkcje rezydencyjne. Przejął go Urząd Ziemski przeznaczając pałac na biura i mieszkania. Po I wojnie światowej obiekt został przystosowany na potrzeby trzebiatowskiej szkoły rolniczej. Po 1945 r. mieściły się w nim różne instytucje. Był m.in.: koszarami, siedzibą urzędów i kamienicą mieszkalną. Od 1989 r. w jego wnętrzach mieści się biblioteka publiczna i Trzebiatowski Ośrodek Kultury. *(informacje internetowe za Wikipedia.pl)*

Fot.2. Widok ogólny na zabytkową wieżbę od strony strychu nad Ośrodkiem Kultury w Trzebiatowie, datowanej na 2 poł. XVII w. Obecnie powierzchnia drewna biała od warstwy wapna.

Dokładną historię zabytku opracowano w 1970 r. (autorka: Róża Kąsinowska), natomiast opis przebiegu i wyniki badań architektonicznych wykonał mgr inż. arch. Antoni Kąsinowski w 1973 r. w ramach prac PKZ Oddział Szczecin. Z tego okresu pochodzą dokładne rysunki architektoniczne drewnianej wieżby.

Początki budynku obecnego pałacu w Trzebiatowie sięgają więc 2 poł. XIII w., kiedy zakon żeński norbertanek przybył do Trzebiatowa i rozpoczęło budowę piwnic i przyziemia z zastosowaniem kamieni granitowych. Mury pierwotne postawiono z cegły w rozmiarze gotyckim. Poważna rozbudowa miała miejsce pod koniec XVII w. i z tego okresu pochodzi zachowana drewniana wieżba w obiekcie. Ostatnie udokumentowane prace przy budynku przed II wojną miały miejsce w latach 20-tych XX w. Natomiast po pracach projektowo-badawczych z 1973r. wykonano poważny remont konserwatorski budynku w latach 80-tych XX w., przeprowadzony przez PKZ Oddział Szczecin.

KRÓTKI OPIS STANU ZACHOWANIA

Dn. 17.12.2012 r. dokonano oględzin więźby dachowej w udostępnionym przez Dyрекcję Trzebiatowskiego Ośrodka Kultury magazynie muzealiów.

Fot.3. Więźba z drewna iglastego, prawdopodobnie sosnowego z 2 poł. XVII w. w strefie nad obecnym Ośrodkiem Kultury w Trzebiatowie, stan w grudniu 2021r.

Więźba wykonana z drewna iglastego, prawdopodobnie sosnowego, w przeszłości naprawiana metodami ciesielskim. Obecnie powierzchnia drewna w kolorze białym. Z dokumentów wynika, że w latach 80-tych XX w. wykonano dezynsekcję powierzchni więźby od strony wnętrza strychu mieszaniną środka dezynsekcyjnego i wapna, stąd obecny kolor powierzchni drewna.

Fot.4. Fragment drewnianej więźby sosnowej datowanej na 2 poł. XVII w. Na powierzchni belek widoczne stare otwory po drewno jadach, ale również kopczyki drewnianego mialu świadczące o obecności aktywnych drewno jadów.

Ogólny stan zachowania jest dość dobry, wymaga jednak pilnej interwencji w związku z żerowaniem owadów, szkodników drewna. Zaobserwowano liczne, świeże kopczyki mialu drzewnego. Znajdowały się zarówno na powierzchniach elementów konstrukcyjnych wieźby, jak i na górnych częściach kilku muzealiów (meble, gospodarcza waga szalkowa) znajdujących się pod nimi. Lokalizacja kopczyków wskazuje, że zaatakowane jest także łączenie połaci dachowych.

Fot.5. Łączenie wykonane z desek z zewnętrznych części pnia, często nie do końca okorowanych. Kopczyki mialu drzewnego na belce poniżej świadczą o aktywnym żerowaniu drewno jadów.

Część łąt wykonano z desek z zewnętrznych części pnia i często nieokorowanych. Drewno takie jest szczególnie podatne na korozję biologiczną. Wielkość otworów wylotowych wskazuje na żerowanie larw kołatka. Niemal wszystkie zauważone otwory to otwory stare, ciemno zabarwione lub ze śladami białej farby wewnątrz otworów. Tylko nieliczne były otworami świeżymi. Kopczyk mialu zauważono także na nodze z jednej z szaf co wskazuje na przenoszenie się owadów na inne dostępne dla nich przedmioty.

Fot.6. Ślady świadczące o aktywnym żerowaniu drewno jadów również w drewnianych meblach przechowywanych na strychu pod zabytkową więźbą. Kopczyki miału drzewnego.

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH

Należy jak najszybciej podjąć działania w celu wyeliminowania żerujących owadów i zabezpieczenia drewna przed ponowną inwazją drewnojadów.

Wykonać dokumentację fotograficzną stanu przed przystąpieniem do prac ze zwróceniem uwagi na miejsca wskazujące na aktywne żerowanie owadów.

1. Przeprowadzić inspekcję pozostałych części poddasza w celu określenia skali występowania żeru kołatków i kolejności prowadzenia prac przy więźbie dachowej. Należy uwzględnić belkowania zakryte płytami kartonowo – gipsowymi.
2. Przeprowadzić dezynsekcję drewna wybraną, uzasadniającą ekonomicznie i czasowo metodą w warunkach budynku użyteczności publicznej metodą: iniekcyjną, gazową lub mikrofalową.
3. W przypadku wybrania np. dezynsekcji gazowej np. fosforowodorem przeprowadzić należy następnie drugi zabieg np. metodą pędzlowania i zabezpieczenia powierzchni drewna wybranym biocydem np. Hylotoksem lub Xireinem.
4. Uprzątnąć po dezynsekcji wszystkie kopczyki miału drzewnego np. odkurzaczem przemysłowym. Oczyszczyć wszystkie powierzchnie i obserwować skuteczność

przeprowadzonych zabiegów. Jeśli w ciągu najbliższego roku po zabiegu nie pojawią się nowe kopczyki mialu, oznacza to, że dezynsekcja była skuteczna.

5. Dokonać przeglądu konserwatorskiego zgromadzonych na poddaszu artefaktów i wyposażenia drewnianego. W przypadku stwierdzenia obecności owadów przeprowadzić ich dezynsekcję.
6. Wykonać dokumentację fotograficzną i opisową przeprowadzonych prac.

UWAGI KOŃCOWE

W trakcie dezynsekcji więźby sosnowej pałacu w Trzebiatowie wolno stosować wyłącznie materiały, techniki i technologie przebadane i zaakceptowane pod kątem możliwości stosowania do zabytkowej architektury i drewna. Nie wolno stosować środków i materiałów polecanych wyłącznie do budownictwa współczesnego. Zaprawy, impregnaty, farby, środki biobójcze i do dezynsekcji itp. muszą mieć sprawdzone i zaakceptowane zastosowanie do materiałów zabytkowych.

Ze względu na fakt, że budynek pałacu w Trzebiatowie jest wpisany do rejestru zabytków wszelkie prace konserwatorskie powinny być prowadzone przez wykonawcę z doświadczeniem w pracach przy obiektach zabytkowych. Pracami powinna kierować osoba z uprawnieniami do konserwacji elementów i detali architektonicznych i pod nadzorem konserwatora zabytków technologa. Wszelkie działania przy tym zabytku wymagają pozwolenia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Szczecinie.

Autor tekstu opracowania :

Lidia Piotrowska-Cześnik

mgr konserwacji elementów i detali architektonicznych

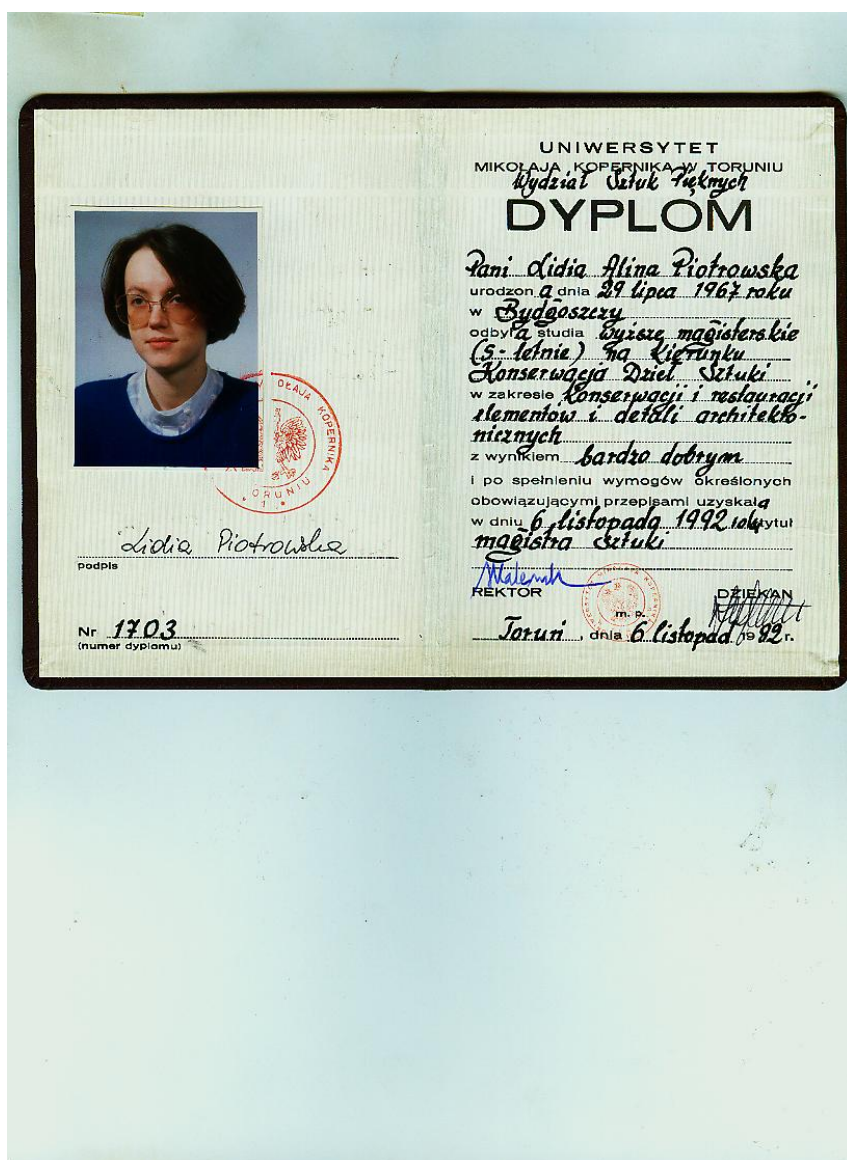
dypłom UMK Toruń nr 1703, wydany w 1992r.

uprawnienia do pracy przy zabytkach wydane przez WKZ Szczecin w 1993 r.

30.12.2021r.

Uprawnienia autorki opracowania do pracy przy zabytkach :

Fot. Skan dyplomu UMK Toruń uzyskanego w 1992r.